

Maanteemuuseumi kogude koosseis

Eesti Maanteemuuseumi (EMm) museaalsed objektid jagunevad Muuseumikogu (põhikogu) museaalide ja Abikogu museaalsete abimaterjalide vahel. Muuseumikogu jaguneb *Esemekoguks*, *Arhiivkoguks* ja *Fotokoguks*. Fotokogu alakogu on maanteemuuseumi *digitaalsete loovmaterjalide* kogu (muuseumis salvestatud digitaalsed materjalid, muuseumis koostatud näituste, uurimuste jms digitaalsed käsikirjad ning muud muuseumi tegevuse tulemusel tekkinud materjalid).

Kokku kuulus muuseumi kogudesse 01.01.2021. aasta seisuga 43812 erinevat eset, fotot või arhivaali, mis **kõik on kantud andmebaasi MuIS**, neist 36275 Muuseumikogusse.

Enamik on digiteeritud, kuid ligi pooled kirjeldamata. Esemekogus on 1505, arhiivkogus 9918 ja fotokogus 24852 museaali.

1 Esemekogu

Kõik kolmemõõtmelised esemed kuuluvad ühtsesse esemekogusse ja omavad ühtset tähist ja numeratsiooni. Erinevate mõõtmete, materjalide ja vajalike säilitustingimuste tõttu käsitletakse esemekogu tinglikult mitmes osas. Esemekogu eripäraks võrreldes teiste muuseumidega on suuremõõtmeliste esemete (masinate) suur osatähtsus. Kogust puuduvad sillaehitusmasinad, jõepraamid ja -parved.

1.1 Teedeehitus- ja teedehooldusmasinad

Kogu keskmes on Eestis ehitatud ja Eestis enamkasutatud masinad. Masinad peavad katma kõik teedeehituse ja -hoolduse tööloigud ja esitama näiteid võimalikult paljudest ajaperioodidest.

Olemasolev kogu koosneb eritüübilistest liikur- ja haagishöövliitest (4 Eestis toodetud liikurhöövli ja 1 höövli käigukast, 3 endise Nõukogude Liidu liikurhöövli ja 2 haagishöövli ning 1 hüdrauliline poolhaagishöövli - moodustavad üsna esindusliku kollektsiooni), teerullidest (3 mootorvibrorullist ja haagisrullidest), lumesahkadest ja rootorlumepuhuritest, veoautodest, ekskavaatoritest, frontaallaadurist, skreeperist, pinnasekobestajatest, mustkattemikserist, teeremontööriist, liivapuisturitest (madelautole, kallurite rippes, spetsiaalpuisturist), statsionaarsetest mootoritest jne.

Olulisel kohal on Eesti teedemasinate- ja teehöövliehituse ajaloo kajastamiseks vajaliku tehnika kogumine, eelkõige NSVL esimese liikurhöövli V-1 taastamine, samuti sillaehitusmasinate, 1970. aastate markeerijate ja nn üleminekuperioodi (1992-2002) Soomest, Saksamaalt ja mujalt saadud teedetehnikast valiku tegemine.

Komplekteeritakse töös enam mittekasutatavatest masinatest ostude ja annetuste teel.

1.2 Sõiduvahendid

Kogu koosseisu kuuluvad hobu- ja mootorsõidukid, mis on ehitatud sõitmiseks teedel, sh tali-, soo-, jää- ja maanteedel. Kogumistöö on suunatud Eestis ehitatud ja Eestis hulgaliselt kasutatud sõidukitele, eelkõige teedemajanduses kasutatud sõiduvahenditele. Väiksematest sõidukitest (suuremate säilitamiseks pole võimalik luua tingimusi) tuleb koguda enamlevinud tüüpide näited (vankrite, saanide, jalgrataste, mopeedide tüübid), mis kajastavad teatud sõiduki arengut.

Olemasolev kogu koosneb sõiduautodest Citroen 7CV, GAZ M-20, M-401, M-403, VAZ-2101 ja GAZ-24, Eestis toodetud sõidukitest: furgoonautost TA-943, väikeveoautost ET-600,

sõiduautost „Taksikoer“ ja haagissuvilast, aga samuti vedruvankritest, pikkvankritest, saanidest ja mitmest kelgust, jalgratastest, rolleritest, mopeedidest ja mootorratastest.

Täiendav sihikindel kogumissuund on 20. sajandil Eesti alal massiliselt kasutatud ja murrangulist tähendust omanud sõiduvahendite kogumine, ekspositsioonipinna laienemise korral igale perioodile tüüpiliste sõiduautode kogumine) ning Eesti tehnilise mõtte arengut ja mootorsõidukite tootmise ajalugu kajastavate (sh väikeseerias toodetud) masinate kogumine. Komplekteeritakse ostude ja annetuste teel.

1.3 Muud kolmemõõtmelised esemed

Olemasolevasse kogusse kuuluvad erinevate ajaperioodide tee-ehitus- ja hooldusmasinate ja sõidukite osad ning abiseadmed ja teetööde protsessi toetavad oma huvitava looga objektid.

Kogus on liiklusmärkide ja teeviitade näited alates 1930. aastatest, infotahvlid, miilitsasauad, maanteelase liiklusvahendi peatamiskettad, teedemajandite rinna- ja suveniirmärgid, vimplid ja teised suveniirtooted ja auhinnad, rändpunalipud;

kontoritehnika, teemeistri vormiriidetuse detailid, turvavestid ja tööriietus, kiivrid;

labidad, kirgad, klompimishaamrid, sepahaamrid ja –templid, truubi- ja betoonpostide valuvormid, kraavišabloon, lõhkamisseadmed, võsalõikurid ja –noad, teemöödulindid, geodeetilised mõõteriistad, loodid, viskoossusmõõtjad, teepikkusmõõtjad, liiklusloendur, transpordivahendite riiklikud registreerimismärgid, eksaminaator, pidurite kontrollseade, autokaal, teemeistrikeskuse taimeaia mullaharimisseadmed.

Kogude täiendamine toimub põhiliselt postsovetlikust perioodist pärit esemete osas. Varasemast perioodist toimub liikluskasvatuse ajaloo alaste esemete kogumine, nt autoklasside sisustus eri perioodidest (töötavad stendid, maketid jne) ning liiklusvahendite registreerimistegevust kajastavate esemete kogumine (registrimärgid, nende tootmisvahendid, tehnokontrolli seadmed). Kogutakse tänase Transpordiameti ja selle hallatavate asutuste ning eraettevõtete kasutuses olnud esemeid, nende tellimisel valmistatud uutest esemetest on soovitatav koguda üks näidis.

1.4 Teepärandi objektid

Kogusse kuuluvad arhitektuurilised ja insener-tehnilised ajaloolise teepärandi välisobjektid või nende fragmendid, mis asuvad kas muuseumi territooriumil v välisobjektidel.

EMmi territooriumil kuuluvad kivist ja betoonist versta- ja kilomeetripostid, piketikivid, betoonist piirdepostid, truibitorud, sillasiltsid jms.

Sarnaste oma alguses asukohas paiknevate ja muuseumi kogudesse mittekuuluvate objektide (lisaks ajaloolise väärtusega teelõigud, teetammid, sillad) kaardistamine, inventeerimine, haldamine, korrashoid ja juurdepääsu tagamine tuleb korraldada koostöös kohalike omavalitsustega, Transpordiameti, muinsuskaitseameti ja maavaldajatega.

2 Arhiivkogu

Arhiivkogu on erinevate mõõtmete, materjalide ja vajalike säilitustingimuste tõttu tinglikult jagatud mitmesse ossa. Kogu koosneb tänasest Transpordiametist ja selle hallatavatest asutustest ning eraisikutelt saadud materjalidest, mis on enamasti arhiivide dubletne materjal või arhiiviseaduse mõistes arhiiviväärtuseta materjal. Arhiivkogu on lünklik.

Suure osa arhiivkogust moodustavad maanteemuuseumi loomise eestvedaja Aadu Lassi poolt kogutud materjalid. Olulise panuse on andnud ka mitmed teenekad maanteelased oma kogutud arhiivide üleandmisega.

Olemasolevasse kogusse kuuluvad maakondade teedeosakondade, teedevalitsuste jms valikuline kirjavahetus, personalidokumendid, teeala töötajate isiklik kirjavahetus ja säilinud dokumendid (töötõendid, juhiloa jms), mälestusi, väljavõtteid artiklitest jms., samuti inventarinimestikud, teede, sildade, truupide jt objektide (ehitus-) toimikud, projektid, töökäsud, tööpäevikud. Sildade ja teede ehitusprojektide ja vaatluskaartide osas on esindatud ainult Läänemaa ja Jõgevamaa ning Võrumaa arhivaalid.

Arhiivkogu vajab täiendamist erinevate perioodide juhtimisõiguse dokumentide ning teedevalitsuste töökorraldust kajastavate dokumentide osas. Oluline on ka tänapäeva valikuline dokumenteerimine tee-ehitusobjektide näitel, et tabada iseloomulikku.

2.1 Kaardid, joonised, plaanid jms

Olemasolevasse kogusse kuuluvad Eesti katastrikaardi (1932-1940) enamikke lehti, Eesti ja Virumaa ning Läänemaa teedekaardid erinevatest ajastutest, teegraafikud, 1920-1930. aastate Eesti autoteede kaardid, klassiteede plaanid 1930. aastatest, teeobjektide ehitusjoonised ja asendiplaanid (s.h. 1935-38 koostatud I klassi teede õgvendamise plaanid), ENSV teede skeemile kantud teede plaanid, Eesti teede plaanid 1970-80. aastatest 70 lehel, rajoonide kaartide koopiad neile kantud teede numeratsiooni, teelõikude pikkustega jne, tee-ehitusmaterjalide leiukohtade skeemid jms.

Kogu on vaja täiendada perioodiliselt uute teedekaartide ja atlastega, et näidata teedevõrgu arengut. Sobivate pakkumiste korral täiendada kogu ka varasemate puuduvate teedekaartidega.

2.2 Raamatud ja ajakirjad

Olemasolevasse kogusse kuuluvad teedeajaloo ja teedehituse alased raamatud, teatmikud, õpikud, Maanteeameti teedehituse metoodilised materjalid, tehnilised normdokumendid, masinate kasutusjuhendid ja instruksioonid, aga ka teedeala institutsiooni tervikraamatukogu (endise EV Teedeministeriumi raamatukogu Maanteeametist), erialased perioodilised väljaanded (ajakirjad Tehnika Kõigile, Tee ja Tehnika, Transport ja Teed, Teeleht) ja üksikud materjalid muudest trükiväljaannetest, teiste riikide teemuuseumide väljaanded.

Kogu täiendatakse masinate tehniliste passide ja kasutusjuhendite ja liikluskasvatuse trükiste; erialase ajakirjanduse puuduvate numbrite ning jooksvalt lisanduva erialase kirjanduse ja ajakirjanduse osas.

2.3 Pisitrükised

Olemasolevasse kogusse kuuluvad Transpordiameti, selle eelkäijate ja teedemajandite reklaamtrükised, prospektid, kleebised, kalendrid, eksliibrised, liiklusohutuse materjalide näidised ning ürituste puhul jagatavaid materjalid ja mapid jpm. Vajalik on laiendada liikluskasvatuse reklaammaterjalide lisandumine.

3 Fotokogu

Fotokogu komplekteeritakse tänase Transpordiameti ja selle eelkäijate materjalidest ning nii firmade kui eraisikute annetuste ja ostude abil. Kogusse kuuluvad foto-, filmi- ja videomaterjalid moodustavad ühtse kogu, omavad ühtset tähist ja numeratsiooni. Erinevate mõõtmete ja andmekandja materjalide tõttu on fotokogu tinglikult jagatud mitmesse ossa.

EMmi digitaalsete loovmaterjalide alakogu sisaldab digitaalkandjaid EMm loominguliste materjalidega, näituste allikmaterjalidega jms.

Puudulikult on kajastatud periood alates 1980. aastate keskpaigast kuni 20. sajandi lõpuni, samuti oluline tänapäeva valikuline dokumenteerimine tee-ehitusobjektide näitel, et talletada iseloomulikkude. Samuti on puudulikult fotodel kajastatud liikluskorraldusvahendite kasutamine kuni 20. sajandi keskpaigani.

3.1 Negatiivid, diapositiivid jt mittepaberkandjal fotomaterjalid

Olemasolevasse kogusse kuuluvad teedeehitus- ja hooldusalaseid töid, sildade ja truupide ehitust, aga ka teemeeste puhkust ja eraelu kajastavaid klaasnegatiive, 6x9 ja 6x6 lamenegatiive, 35 mm rullnegatiive ja diapositiive.

3.2 Paberkandjal fotod

Olemasolevasse kogusse kuuluvad nii tee-ehitus- ja hooldusalaseid töid, sildade ja truupide kui ka teehooldus- ja ehitusorganisatsioonide elu, hooneid ning teemeeste puhkust, ühisüritusi, reise, spordivõistlusi ja eraelu kajastavad väga erinevates formaatides ja kvaliteedis fotokoopiad negatiividest. Üsna põhjalikud albumid pärinevad 1930/31. aastatel maakondade teedest ja sildadest, 1950.-1970. aastate teetöödest ja sildade ehitusest, spordist ja isetegevusest nõukogude perioodil jms. Samuti sisaldab kogu valiku EMmi tegevust kajastavaid fotosid.

3.3 Filmid ja videosalvestised

Siia kuuluvad eri laiusega filmilindid ja videosalvestised teedeehitustöödest või teedeehitus- ja hooldusfirmade poolt nende tegevuse kajastamiseks. Filmilindid ja videosalvestised on digitaliseeritud.

Nende teaduslik kirjeldamine palade ja lõikude annotatsioonide ja sisukirjeldustega ja juurdepääsu tagamine on algjärgus.

3.4 EMm digitaalsed loovmaterjalid

Siia kuuluvad digitaalkandjatel EMmi loomingulised materjalid, näituste allikmaterjalid, EMmi ülesvõetud mälestuste digitaalsalvestused, EMmi digifotod, tellitud originaalsed audio- ja videosalvestused jms.

4 Abikogu

Museaalsete abimaterjalide kogu e *Abikogu* kasutatakse nt tee-ehituse ja hooldustööde demonstreerimisel, muuseumi teadustöö ja haridustegevuse korraldamisel, vahetamiseks Muuseumikogu täiendamisel teiste organisatsioonide ja isikute kogudest.

Teiste isikute või asutuste valduses olevatest arhiivimaterjalidest valmistatud koopiad kuuluvad teaduslike abimaterjalide arhiivikogusse. Siia kuulub ka käsiraamatukogu, mis sisaldab muuseumi teadustöö ja jooksva töö korraldamiseks vajalikke tänapäevaseid teatmeteoseid, teaduskirjandust ning Muuseumikogusse vastuvõetud teoste dublette.

5 Mittemuseaalsed ajaloolised materjalid

Varuosad, detailid ja muud museaalide remondiks vajalikud ajaloolised materjalid ei kuulu muuseumi kogusse. Teedeehitus- ja hooldusmasinaid ning liiklusvahendeid soetatakse varuosadeks Muuseumikogu museaalide ennistamiseks. Nende üle museaalset arvestust ei peeta.